

Den aktuella brytningen av kalk- och mägersten i Slite sker i praktiken inom två områden, benämnda som File hajdar och Västra brottet.

Säkrar nytt tillstånd i Slite cementbehovet?

Efter en långdragen tillståndprocess i flera instanser beviljades Heidelberg Materials (tidigare Cementa) nyligen ett nytt, mer långsiktigt, tillstånd på 30 år i bolagets täkter i Slite på Gotland. Frågan är om svensk cementförsörjning nu är tryggad? Juristerna Carolin Hammar och Sofia Löwe, Delphi, redogör för bakgrunden till den utdragna processen och det nya tillståndet.

RUBRIKERN OM EN stundande "cement-kris" sommaren 2021 undgick knappast någon. Nyheten publicerades i samband med att Mark- och miljööverdomstolen avvisade bolagets ansökan om förnyat tillstånd. Avvisningsbeslutet motiverades med att Mark- och miljööverdomstolen bedömde att miljökonsekvensbeskrivningen var behäftad med så väsentliga brister att den inte kunde utgöra grund för ett ställningstagande till verksamhetens inverkan på miljön. Domstolen ansåg att bristerna var hänförliga till sökandens hydrogeologiska utredning. I nyhetsrapporteringen beskrevs beslutet som ett "krisläge för svensk cementförsörjning"

med risk för att merparten av svensk cementtillverkning riskerade att upphöra efter några månader.

Regeringen agerade på den uppkomna situationen. Sveriges Geologiska Undersökning (SGU) fick omedelbart i uppdrag att undersöka konsekvenserna av domstolens avvisningsbeslut. Myndigheten konstaterade att inga andra kända fyndigheter av kalksten – i Sverige eller internationellt – rakt av kunde ersätta ett snabbt produktionsstopp i Slite. Vidare belystes i rapporten, baserat på en förbrukning av betong i Sverige på ca 277 kg/invånare och år, att produktionen i Slite stod för cirka 75 procent av cementen som behövs för den

angivna mängden betong. Ett omedelbart produktionsstopp skulle med andra ord få stora konsekvenser för infrastrukturutbyggnad och bostadsbyggande.

KORT TID EFTER avvisningsbeslutet inrättades en ny tillfällig prövningsordning enligt vilken regeringen (som prövningsmyndighet) gavs möjlighet att ge tidsbegränsat tillstånd att bedriva täkt av kalksten (utan sedvanliga krav på miljöbedömning). Ansökan fick göras av den som vid tidpunkten för ansökan hade ett gällande tillstånd till täkt av kalksten. Genom beslut i november 2021 gav regeringen ett tidsbegränsat tillstånd

för kalkstensbrytning i Slite till utgången av 2022.

Flera miljöorganisationer ansökte om rättsprövning av regeringens beslut och yrkade att beslutet skulle upphävas. De ansåg bland annat att de nya bestämmelserna stred mot grundlagen, dels då de är avsedda att tillämpas endast i detta specifika fall, vilket strider mot kravet på föreskriftsgeneralitet, dels då myndigheter och andra aktörer inte fått tillräcklig tid att yttra sig över regeringens lagförslag. Högsta förvaltningsdomstolen fann dock i december 2022 att regeringens beslut inte stred mot någon rättsregel och att regeringens beslut skulle stå fast.

REGERINGENS TILLSTÅND GAV bolaget ett visst utrymme för att förbereda en ny tillståndsansökan. För att få ytterligare tidsutrymme för att ta fram en ansökan om ett långt tillstånd, lämnade bolaget in en ansökan gällande en tillståndstid på fyra år som prövades i ordinarie prövningsinstans. Det korta tillståndet beviljades i december 2022, fick laga kraft i januari 2023 och gäller till januari 2027. Parallellt med denna tillståndsprocess har arbetet med det långsiktiga tillståndet pågått. Denna ansökan beviljades alldeles nyligen, i maj 2025, av mark- och miljödomstolen och gäller för 30 år.

En tillståndsprövning för täktverksamhet innebär generellt att motstående intressen ska viktas mot den sökta verksamheten. Miljöbalkens bestämmelser innehåller högt ställda krav på användningen av mark- och vattenresurser. Den aktuella brytningen av kalk- och mägersten i Slite sker i praktiken inom två områden, benämnda som *File hajdar* och *Västra brottet*. Verksamheten innefattar också

uppförande av anläggningar för sortering, krossning och transport av stenmaterial. Därutöver krävs bortledning av inläckande dag- och grundvatten.

Ansökan har krävt en prövning av flera viktiga intressen, som står i strid mot varandra. Bland de mest uppmärksammade är frågan om grundvattenbortledning och inverkan på närliggande naturområden. Lokaliseringen har krävt en prövning av om verksamheten är förenlig med regler om skydd för Natura 2000-områden, regler om hänsyn till fridlysta djur och växter samt EU-rättsliga regler till skydd för yt- och grundvattenförekomster. Täkterna ligger inom områden som hyser höga naturvärden och ett stort antal skyddsvärda djur- och växtarter. Området har pekats ut som riksintresse för naturvård. Inför den nya tillståndsprövningen har området även pekats ut som riksintresse för mineralutvinning enligt SGU och område av betydelse för totalförsvarets intressen enligt MSB. I MSB:s beslut går att läsa att brytningen och tillverkningen i Slite är av stor nationell vikt för att upprätthålla vitala funktioner inom totalförsvaret samt för att långsiktigt säkerställa en robust cementförsörjning för Sverige.

Domstolen ska vid avvägning mellan intressena ge företräde åt det ändamål som på lämpligast sätt främjar godushållning. Vid en samlad bedömning fann domstolen att exploateringsintresset ska ges företräde. Det kan emellertid uppmärksammas att tillståndet är förenat med 40, i täktsammanhang, omfattande och detaljerade villkor. Bland annat ska bolaget kompensera för den förlust av naturvärden som uppkommer genom verksamheten. Kompensationsåtgär-

derna ska sammantaget omfatta minst 600 hektar. Prövningen aktualiserade även frågan om påverkan på fridlysta fjärilsarter. Domstolen bedömde att det fanns en konkret risk för att enskilda individer (larver och vuxna fjärilar) dödas och störs i samband med avbaning och/eller brytning. Dispens från förbuden i artskyddsförordningen kunde beviljas bland annat då utredningarna visat på att bevarandestatusen kan bibehållas genom skapande av drygt 70 hektar funktionella livsmiljöer samt att det saknas realistiska alternativa lokaliseringar för kalkstensbrytning i Sverige.

SAMMANTAGET, MED BEAKTANDE av de föreskrivna villkoren, fann domstolen att de allmänna hänsynsreglerna samt övriga tillämpliga tillåtlighetskrav i gällande miljölagstiftning uppfylls. Det är inte miljömåssigt motiverat att bevilja tillståndstiden kortare än 30 år. Miljötillståndet får tas i anspråk omedelbart även om domen överklagas, dock med vissa begränsningar gällande avverkning och avbaning inom nybrytningsområdet.

Domen kan överklagas till Mark- och miljööverdomstolen, vilket i skrivande stund också skett. Tillståndet som nu meddelats är, som vi ovan belyst, sällsynt omfattande av sitt slag. Det är nära fyra år sedan Mark- och miljööverdomstolen tog ställning till den föregående tillståndsansökan som avvisades och satte Slite på kartan. Under denna tid har både tillståndsprocessen i allmänhet och cementförsörjningen i synnerhet satts under lupp. Det återstår att följa hur täkternas miljötillstånd slutligen kommer regleras och hur den långsiktiga cementförsörjningen i Sverige kan säkerställas. ■

AJOUR
TRADING

CENTRUM FÖR GOLVKUNSKAP
THE CENTRE OF FLOOR KNOWLEDGE
www.ajourtrading.com

EST: 1987

Behöver ni
renovera eller bara vill liva upp era
stengolv eller stentrappor? Kontakta oss!
Vi finns i både Göteborg och Stockholm.
Vi jobbar med allt från natursten till terrazzo
och betong och har över 35 år erfarenhet
med oss när vi kommer till er.

Göteborg 031- 87 05 40 - Stockholm 08-604 30 00 - info@ajourtrading.com